

Szent Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal.

Írta és az 1911. november 14-én tartott Szent Imre ünnepélyen felolvasta :
Dr. Erdélyi László, egyetemi tanár, tiszteletbeli elnök.

Mai társadalmunkat kiválóan jellemzi a szociális eszme, a társulás, szövetkezés, egyesülés gondolata, a Viribus Unitis jelszava. Az egyéniség is nagyon szeret érvényesülni, az individualizmus törekvése szinte túltengő; de a sok előretörő egyéniség küzdelmeiben be kell látni, hogy az egyesülésben több erő rejlik, sőt hogy az egyéniségek ereje is leginkább a nekik megfelelő egyesületek keretében és támogatásával fejtheti ki társadalmi hatásait.

A sokféle egyesületek közt megalakultak korunkban az ifjúsági egyesületek is. Ifjúság a társadalom virága. Miként a virág a természet legszebb ékessége, amelyből haszon lehet ugyan, ha gyümölcsöse fejlődik, de maga a virág haszon nélkül is gyönyörködtetője a szemnek: úgy a társadalom ifjúsága szintén a társadalom ideális szépségeinek, eszményi törekvéseinek a hordozója, amelyhez legjobban illik a szép, magas sztos célok, feladatok iránt való lelkesedés, mely hőstököt szül s nemes, áldozatkész elhatározásokat, hogy akik a lelkesedés hevében nagyra határozták el magukat, ezen elhatározásban kialakítsák, megacélozzák jellemöket s ilyképen aztán a haszonra, anyagi érdekekre nem néző idealizmusból a társadalomra nézve hasznos tevékenység sarjadzon ki.

A magyar katolikus deákok szintén megalakították egyesületeiket, s kerestek eszményt, ideált, ki a hozzájuk méltó, nekik leginkább való nemzeti, társadalmi és egyéni

célokban, feladatokban, törekvésekben mintaképül és pártfogóul szolgáljon. S e mintaképet, eszményt és pártfogót megtalálták Szent Imrében, az első magyar király ifjan elhúnyt, de Istentől nagy erényeihez méltóan megdicsőített fiában. A magyar katolikus ifjúság valóban büszke lehet választására, ideáljára.

Szent Imre igazi nagyságáról életrajza, legendája csak halvány fogalmat nyújt, mert majdnem egy századdal utóbb foglalta írásba valamelyik külföldről ide költözött deák, talán az a Fulkó vendég, aki írődeák- vagy titkárszolgálatra Álmos herceghez szegődött, az ő elköltözése után pedig az esztergomi érseknél, majd őt veszprémi püspöknél szolgált s 1146-ban megíratta végrendeletét.

A távoli időben, halvány vonásokkal megrajzolt Szent Imre-legendánál sokkal értékeesebbnek kell tekinteniünk azon Intelmeket, amelyeket maga Szent István fogalmazott és írt vagy íratott meg az ő kedves fiának és örökösének, Imre hercegnek, s amelyek szerint őt a magyar közélet, politika és társadalom vezetésére nevelte. Nem lehet kétség az iránt, hogy a nemeslelkű szent ifjúban, ki a világi erényekben s ügyességekben is gyakorolta magát — hiszen a vadászaton vadkan ölte meg — hogy e szent ifjúban bölcs szigorú atyjának Intelmei, államtani elvei termékeny talajra találtak.

Szent Imre politikai s társadalmi nevelésének elvei alapjokban, lényegökben véve ma is igazak és gyakorlatilag érvényesíthetők, sőt úgy kellene, hogy lehetőleg érvényesüljenek is, alkalmazva a jelenkori viszonyokhoz.

Ismeretes a római történelemből, hogy Pyrrhos epirusi király görög követe, a nagyműveltségű Kineas előtt a római köztársaság senatorai bölcseségökkel és méltóságos viselkedésökkel úgy tűntek föl, mintha csupa királyok ültek volna előtte. E nagyszerű benyomásra gondolva úgy szeretném, vajha a magyar ifjak, még a legszegényebbek is, kivált a magyar társadalom és politika majdani vezetésére, irányítására hivatott egyetemi ifjak úgy tűnének föl, mint megannyi királyfi, kik teljes mértékben átértik s átérzik magas, nemes, nehéz hivatásukat és erre méltóan készülnek, dolgoznak,

lelkesednek s fejlesztik jellemöket eszményi erős alapelveken. Vajha igazán méltó ideálja, Szent Imre királyfi, élne minden magyar ifjú lelkében, törekvéseiben, tetteiben s egész viselkedésében!

De még ha nem sikerül is teljesen megvalósítani a magas eszményt, azért okos és hasznos dolog a törekvéseket oly magasra irányítani, hogy ha a célpont távolsága miatt közben lankad is az erő, s ha lazul is időnként a lelkesedés, azért ezt a célpontot lehetőleg megközelítsük.

Erkölcsei értelemben épen nem képtelenség a királyfi hasonlata s példájának a követése. Az ember önmagában véve is egy egész kis világ, valóságos mikrokozmos, amelynek szükségletein, érzelmein, vágyain, törekvésein, képességein bölcsen uralkodni, mindezt helyesen irányítani és elhatárolásra, még áldozatok árán is tettekre bírni: nagy uralkodói erényeket föltételez. Ha a delphoi-i bölcs felíratként önmagát ismerni a legnagyobb bölcsesség, úgy elmondhatjuk azt is, hogy önmagunkon uralkodni a legnehezebb uralom. Aki önmagát jól ismeri s önmagán erősen tud uralkodni, az a leghivatottabb arra, hogy másokat is bölcseségre vezessen és az állami, társadalmi életben vezető, mintegy uralkodó szerepet töltsön be, a királyi uralomnak mintegy részesévé legyen.

A Szent Imrének szóló Intelmekben nagy államférfiúi bölcsesség, sok társadalmi, közéleti tapasztalat szűrődött le és kristályosodott ki, tömör, századok rombolását is kiálló uralkodói elvek alakjában. Nem is lehet ilyen tömör, a rokon kifejezések gazdag halmozása mellett is rövid, szabatosan és nagy rendszerességgel megfogalmazott államtani írat egyetlen középkori uralkodónak a szellemi alkotása. Századokon át többszörös átdolgozásban kellett már érlelődnie az uralkodói elvek első fogalmazásának, míg végre Szent István király maga is mintául vette, talán Szent Gellért bencés apáttal, fia nevelőjével, többször megbeszélte, az akkori magyarországi viszonyokhoz alkalmazta s fiára való személyi vonatkozásokkal átszőve átdolgozta s a magáévá tette.

Szent István Intelmei tulajdonképpen az ő fiának és reménybeli közvetlen utódának, Imrének szóltak s nem. készült

e magánirat köztörvénynek; de a Magyar Törvénytárnak, a Corpus Juris Hungaricának szerkesztői és legelső kinyomatói a magyar királyok decretumai élére első decretumul, első törvényül állították oda az első Szent Király államtani iratát. Így találták ők ezt már a régibb codexekben is. Magyar királyok és államférfiak magukra nézve törvényként tekintették Szent István uralkodói elveit.

Bennünket már kilencszáz esztendő választ el a Szent Imréhez intézett Intelmek szerzése korától. Az egészzet átható vallásos politika bizony messze is áll mai társadalmunk politikai hitvallásától. Hiszen részletekben kell különbségnek lennie annyi idő óta. De kell-e különbségnek lennie a lényegben, az uralkodás, az állami és társadalmi életfelfogás alapelveiben, s mennyiben jogosultak, helyesek, jótékonyak Szent István elvei még modern korunkban is: ez a nagy kérdés, amelyre szeretnék röviden, becsülettel megfelelni.

Szent Istvánnak az uralkodásra vonatkozó elvei tíz kifejezetben vannak felsorolva. A földi uralkodó itt a Mennyei Királyhoz hasonló. Miként az Ég Királyát a mennyei seregeknek tíz kara veszi körül, hogy szolgálatára legyenek, s Őt dicsőítsék, magasztalják, akképen a földi királyt az uralkodás tíz elve segíti és ékesíti. A hasonlat mindenképen megtisztelő és fölemelő úgy a királyra, mint azon tényezőkre nézve, akik a földi uralkodás terveiben és működésében részt vesznek. Nem csupán tisztelet- és tekintélyadó e hasonlat, hanem egyszersmind fölemelő eszményi, magasztos a program, mely benne rejlik. Méltán illeti meg a Mennyei Királyt a legjobbaknak dicsérete és szolgálata, mert e Király csupa bölcsesség, csupa jóság, szeretet és kegyesség, igazságosság és irgalom, csupa erő és gyöngédség alattvalói iránt és biztos óltalom ellenségeikkel szemben.

A mennyei seregek, az angyalok és szentek tíz karához mondja hasonlónak Szent István az igaz hithez, egyházhoz és főpapsághoz való viszonyt, továbbá a világi társadalom különböző osztályainak megbecsülését, a kultura tényezőinek szaporítását, s a türelmes bíraskodást, a bölcs törvényhozást és a hagyományos jó szokások megtartását, végül.

magának az uralkodónak egyéni vallásosságát és erényes erkölcsseit.

Ki vonhatná kétségbe, hogy mindezek ma is ékessége és támaszai a bölcs államférfiúnak s mindazoknak, kik a társadalomban irányító, vezető, rendelkező szerepre vannak hivatva?

Modern korunknak a szabadkutatás és véleménynyilvánítás címén fölszabadult rossz szellemei ádáz hévvel s kitarással ostromolják a természetfölötti hitet, e hitnek szervezetét, az egyházat s az egyház előljáróit, a főpapságot és papságot. Miért ez a jobb ügyhöz méltó nagy erő kifejtés, honnan ez a romboló hév? Egyik oka mindenesetre az irigység és kapzsiság, az egyházi vagyonban való osztozkodás vágya. De ez nem elég. Az egyházi vagyonra éhes rablók nem állapodnak meg a szegénnyé tett, kifosztott egyháznál; mert ugyanazok szemében, kik az egyházrablásra, szekularizációra izgatják elvtársaikat és eszközeiket, ugyanazok szemében a buzgó szegény pap vagy kolduló barát nem kevesebb gyűlölet tárgya, mint amennyi megvetéssel és gúnnyal szólnak a gyöngye jellemű papról s irigységgel a gazdag papról. Az egyházrablás és antiklerikalizmus szellemében sokkal több van, mint a pusztá kapzsiság és irigység: van benne sok abból a beteges hiúságból, mely pl. Herostrates-szel elhamvasztatta az ókor egyik nevezetességét, az ephesosi Artemis-templomot; végül van benne abból a diabolikus érzésből is, mely az erkölcsi jót, az erényt, az istenit gyűlöli, mert gyűlöli magát az Istent s mindazt, mi Istenhez vezet.

Szent István elmondja fiának a katolikus apostoli hitvallást s ennek oltalmát különösen lelkére köti. Hitének bátor, nyugodt megvallása szóval és tettel ma is szent kötelessége annak, ki Szent Imrét mintaképeül tiszteli, eszményéül égi pártfogójául tekinti. A felsőbb tanulmányokat végző ifjú se most, se később ne restelje kath. hitét amiatt, mert a tudomány és műveltség nevében kétségbe vonják, ostromolják a kath. hit igazságát. Ellenkezőleg legyen meggyőződve arról, hogy az emberi észre nézve nincs meggyőzőbb hit, mint az ő hite. Aki kételkedik ezen, keresse komolyan, szeretettel e téren az igazságot.

A hit iránt közömbösnek lenni nem okos dolog, mert igen nagy érdekekről, a rövid földi élet után következő örök életről, örök boldogságról vagy boldogtalanságról van szó. Ha valaki útra készülöben nem bizonyos ugyan arról, hogy őt veszedelem éri, de mégis gondol ennek a lehetőségére és módjában van ezen eshetőség ellen védekezni, akkor az okos ember bizonyára iparkodik megelőzni a veszélyt és megteszi előkészületeit az eshetőségre. Ugyanígy kellene eljárnia még annak is, aki bár kételkedik a földöntúli örök életről, de biztosat nem tud. S ugyan ki az a tudós, akinek biztos adatai vannak a földöntúli élet nemlétéről? Ha pedig eziránt senki sincs biztosítva, van-e igazán okos ember, ki közömbösen nézhetne az örök boldogtalanság lehetősége elé, amelynek tartamában száz és ezer esztendő csak semmiség?

A kath. hitnek alig van porcikája, amelyet a kételkedés meg nem ostromolt. De mindez csak arra volt jó, hogy az emberi ész e vallást keresztül-kasul vizsgálja s minden parányi részében megvilágítsa és igazolja. Aki nem hiszi, próbálja meg, vizsgálja át a kath. hitvédelem érveit, de komoly igazságszeretettel, és meggyőződést szerezhet, lelkének is boldogító megnyugvást, mint szereztek sokan, nagy gondolkodók, kik aztán lemondás, nagy anyagi áldozatok árán is igaz katolikussokká lettek. Vannak rá egész modern példák s voltak ilyenek minden időben.

A hitvizsgálat logikus godolatmenete röviden a következő :

Isten van. Ez ész igazság, amelyre már az ókor pogány görög bölcselei eljutottak. Ugyanők rájöttek arra is, hogy az istenség nem lehet oly gyarló lény mint aminők a pogány mythológiák istenei, tele erkölcsi hibákkal, hanem hogy az Isten csak egy lehet s ez csupa tökéletesség, tiszta szellem, amelyben minden szép és jó tulajdonság vég és határ nélkül megvan.

Ez az Isten csak igazat mondhat. Csakis Ő mindenható s ami a természet rendje szerint lehetetlen és mégis tagadhatatlan tény, az ilyen csoda csak Isten akaratával jöhet létre, ebben nyilvánvaló az Isten közreműködése. Ha valamely tanítás igazolására csoda történt, annak a tanításnak igaznak.

kell lennie, mert a csoda Isten tanuskodásának a pecsétje, az a tanítást Isten kétségbevonhatlanul hitelesíti. Nem minden csoda megtörténte van kétségtelenül igazolva, de a katolikus egyházban és tanítása mellett időről-időre történnek kétségtelenül igazolt csodák s történnek ma is. Aki nem hiszi, menjen el Lourdesba, ahol a boldogságos Szűz Mária félszázaddal ezelőtt az ő szeplőtelen fogantatásáról szóló, akkoriban kihirdetett katolikus dogma igazolására csodálatosan megjelent s megjelenésének helyén azóta majdnem minden nap történnek gyógyulások, amelyeknek csodás, vagyis a természet rendje szerint érthetetlen, lehetetlen voltát hívó és hitetlen kath. és nem katolikus orvosokból szervezett állandó bizottság igazolja, jegyzőkönyvbe veszi.

Az Úristenre nézve, ki maga az igazság, nem lehet közömbös az, hogy mit tanítanak róla és miképp tisztelik őt az emberek. Ha Ő kinyilatkoztatta, hogy mit higgyenek róla s miképp tiszteljék, azokat pedig, akik az Ő kinyilatkoztatására hivatkoznak, kétségtelen csodák igazolják tanításuk közben: akkor már könnyű megtudni az egyszerű, kevésbbé tanult embernek is, hogy hol keresse lelke megnyugtatót és örök üdvösségét.

Ám a csoda csak egyes helyeken, egy-egy embernek a tanítását vagy egyes hittételeket igazol. A csodák helyétől és idejétől távol álló emberekre nézve vajjon mi szolgálhat egyszerű könnyen fölismerhető és megnyugtató bizonyítékkal?

Az a tudat, hogy akiktől a hittanítást hallgatja, egységben vannak az Istentől igazolt csodatevő tanítók, apostolok utódaival különösen Szent Péter apostol utódaival, a római pápákkal. Minden időben azok a hithirdetők műveltek csodákat, akik az evangéliumot a római pápák kifejezett vagy hallgatóságos beleegyezésével hirdették. Csodákkal igazolta Isten az evangélium hitelességét is. Az evangéliumban pedig benne van, hogy Jézus, az Isten fia, Péter apostolt rendelte egyháza alapkövétül s látható fejévé. akinek egyházán a pokol kapui sem vesznek erőt, mert Ő maga is vele marad a világ végéig. Ilyen ígélet után Isten nem engedheti, hogy egész egyháza tévedésbe essék, hogy egyházának feje, a pápa hit és erkölcs dolgában tévedést hirdessen.

A római pápa és a vele egységben, alárendeltségben élő püspökök, papok a krisztusi egyház előjárói és tanítói. Angyali tisztet teljesítenek gyarló emberi testben. Hit- és erkölcstanításuk a római pápával való egységben van hitelesítve; de magukra nézve nincsenek biztosítva az emberi gyarlóságoktól, csak az Isten kegyelme óvja őket elegendőképpen, ha maguk is iparkodnak a jóra.

Ezek a papok nem holmi idegen lények, nem ellenségei a világi társadalomnak, hanem fiai, testvérei, rokonai a világi embereknek. Dé a világ rossz szellemei őket akarnak verni Isten szolgálói és testvéreik, híveik közé. Irigységet, kapzsiságot és gyűlöletet hirdetnek egy idegen szó, mint titokzatos rém, a klerikalizmus ellen, amellyel szemben jogosultnak mondanak rablást, rombolást és, mikor forradalmakban fölszabadul a szenvedély: még a gyilkolást is. Csak e napokban hirdettek itt Kolozsvárott népgyűlést a klerikalizmus ellen, a magyar papság ellen a nemzetközi, nemzettagadó szellem budapesti ügynökei. „Megverem a pásztort s elszéled a nyáj“ mondja Az Úr Jézus. Korunk rossz szellemei is erre a hatásra számítanak: üldözni szeretnék a papságot jövedelmeiben, becsületében, hitelében, hithirdető bátorságában, kötelességeinek hű teljesítésében, hogy mentől több lelket szakítsanak el tőlük s az isteni hittől és mentől többet nyerjenek meg a rombolásra, a társadalom és közállapotok fölforgatására. E rombozó szellemeknek, hogy ádáz céljukat elérhessék, előbb meg kell ingatniok a papság tekintélyét, aztán réseket kell törniök a katolikus és minden hiten, hogy végül kiirtva a lelkiismeretből minden istenfélelmet, korlátlanul végezhessek a fölforgatás, anarchia munkáját. Katolikus részről már ismételtlen fölhangzott az óhajlás, hogy a pozitív, történeti vallások buzgó követői, egyesületei mind fogjanak össze a hitetlenség elleni védekezésben, küzdelemben. Evégből legyünk kölcsönös türelemmel, megbecsüléssel egymás iránt, mélyítse mindegyik vallás a maga hiveinek belső lelki életét, erkölcsösségét s támogassák egymást abban, ami őket egyesíti: a vallásosság és erkölcsösség ápolásában, oltalmazásában, fejlesztésében s a haza nemzet naggyátételében.

Szent István mélyen átérezte az örök érdekek fontosságát s ezen örök érdekek munkásainak, a papságnak érdemeit. Egyik törvényében azt kívánja alattvalóitól, hogy még életüket se sajnálják odaadni papjaikért. Ez a papság és a szerzetesek, a bencések kezdték meg Magyarországon a nép fiainak tanítását, a műveltség elemeinek terjesztését s hathatósan hozzájárultak a rabszolgák gyermekeinek kitanításával a rabszolgák felszabadításához, amiről az első magyar királyok törvényei ékes bizonytságot tesznek. Királyaink és a többi birtokosok nem bandériumok és iskolák céljaira adták az egyházi vagyont, mint az egyházi vagyona áhítozók képzelik és hirdetik, hanem Isten tiszteletének előmozdítására és a saját meg rokonaik lelki üdvösségére. Iskolákat az egyház, a papok még falvakban is a maguk jószántából nyitottak, bandériumokat pedig jövedelmeik arányában állítottak, ép úgy, mint a világi birtokosok s ugyancsak jövedelmeik arányában adóznak ma is a hadsereg céljaira, ép úgy, mint a világi adózók. Nincs ma senkinek szentebb jogon birtoka, mint az egyházaknak és a papságnak és senkinek a jószágát sem lehet kevesebb jogon elvenni, mint a katolikus magyarországi papságét. A nyugati hűbéres országokban voltak a főpapoknak nemcsak szorosán vett egyházi birtokaik, hanem hűbéres állami, fejedelmi jövedelmeik is; ott, a Rajna mellékén némi joggal beleköthettek az egyházi fejedelmek birtokjogába s az állami hűbéreket visszavehették, de Magyarország sohasem volt hűbéres, feudális állam s a püspökségek nem viseltek hűbéres fejedelmi tisztségeket, hanem legfeljebb címzetes örökös főispánságokat jövedelem nélkül, tisztességből, nagy anyagi áldozatokkal, a reprezentálás nagy költségeivel.

A Szent Imrének szóló Intelmek erősen lelkére kötik a leendő uralkodónak, hogy a főpapokat úgy megbecsülje, mint a szeme fényét. De megbecsülje és szeresse a világi társadalom tagjait is, a főembereket, az ispánokat és közembereket, közbírákat egyaránt, kiket ne tekintsen, ne is nevezzen szolgáinak, hanem úgy bánjon velük, mint atyáival, testvéreivel, mert Isten előtt az összes emberek egyállapotúak. Ezzel a fölfogással bizonyára a mai demokrata is meg lehet elégedve.

A szent királynak további rendelkezései a jövevények, a nyugati kulturát hozó vendégek befogadását, a türelmes ítélkezést, a bölcs törvényhozást s a jogok másik forrását, az ősök szokását ajánlják. Itt is sok olyan tanács van, mely ma is megszívlelésre méltó.

A jövevények kulturértékének fölismerése és szíves befogadása természetesen nem jelentette azt, hogy a kitüntető szíveséggel letelepített szász vendégek és a nagy szerényen beszűrenkezett oláh rumun pásztorok még hétszáz év múlva is idegenek akarjanak maradni a befogadó magyarok közt.

A törvényhozásra nézve szent Istvánnak az az elve, hogy idősebb, jobb, tisztességesebb férfiakból alakuljon a törvényhozó tanács, ne botor, önhitt és középszerű emberekből. Az ifjabbak harcoljanak. Őket sem kell teljesen kizárni a tanácskozásokból, de tanácsaikat az uralkodó terjessze mindig az idősebbek elé. Itt van kifejezve a magyar alsótábla és képviselőház, meg a főrendiház eszméje.

Az ősök jó szokásainak követésében a pragmatikus történelmi okulás elve nyer kifejezést. Ki ne látná be annak a helyességét, hogy ami a múltban jónak, okos dolognak bizonyult, azt hasonló viszonyok közt a jelen- és jövőben is értékesítsük, a rosszat pedig ne ismételtessük s hogy a reformokat, újításokat a múltban kipróbált biztos, erős alapokra építsük föl. Ez a legbölcsebb haladás elve.

Végül alig szükséges nagyon bizonyítgatni azon elv helyességét, hogy mindenkinek, de kivált a vezető szerepre hivatott embereknek szent kötelessége a vallásosság, az imádság és erények gyakorlása, mert hasztalan a nagy tehetségek legjobb törekvése is, ha nem járul hozzá Istennek áldása; mert a nagy emberektől sokan vesznek példát s mert a jellem tökéletességéhez hozzátartozik az elvek és tettek szép összhangja.

*

Minden országnak talpköve, támasza a tiszta erkölcs.

Minden intézmény, az állam is, azon alapokon él és virágzik, amelyre bölcs tervezői, létrehozói helyezték.

Kedves Ifjak! Szent Imre leventéi! Hazánk reményei!

Ime modern reflektorral fölfogtam s elétek vetítettem: Szent István és Imre szellemét, közéleti, állami és társadalmi alapelveit. Ezek az elvek alapozták meg igazán az Árpádtól elfoglalt magyar állam ezeréves épületét. „Kard foglalta el, kereszt tartotta fönn!” Tekintsetek jó mélyen e szellembe, értsétek meg, szívjátok lelketekbe, emelkedjeteK föl magasztos, eszményi elhatározásokra, készüljeteK buzgón a közéleti pályákra s odaadó munkásságával járuljon hozzá mindegyiteK, hogy magyar hazánk s nemzetünk viruló erőben megérhesse, túlélhesse a második ezerévet is!
